

Álkkádusteknologijjalasj tjoavddusa ulmutjiida gejn la demænssa

Demensa diehti soajttá lássát dahkat bæjválasj máhkijt degu sjehtadusájt mujttet, dálkkasijt vállidet, sijddaj gávnnat, TV:av, giehtatelefávnáv ja PC:av adnet. Danen soajtti ulmutja demensajn dárbaht álkkádusteknologijjav mij doarjju jali buohhti kognitijva vigejv mij guosská árkkabiejven bierggit. Ájnas la mujttet álkkádusteknologijjalasj tjoavddusijt áttjudit ij la ietjastis ulmmen, ájnat vædtsak mij galggá viehkedit ulmutjav demensajn váj dábddá ietjas jasska, iesjrádálattjan ja jut bierggi. Sæmme bále soajtti álkkádusteknologijjalasj tjoavddusa aj doarjjan liehket lagámusájda ja/jali viehikken buorep ressurssaávkástallamij ja kvalitehttaj varresvuolta- ja hüksodievnastusájn.

Álkkádusteknologijjalasj tjoavddusa máhtti juogeduvvat teknologijjav mij aneduvvá sujsta gænna l demænssa, teknologijja mij aneduvvá sujsta gænna l demænssa lagámusáj jali varresvuoda- ja hüksobarggij siegen ja teknologijja mij stivrriduvvá lagámusájs jali varresvuoda- ja hüksobarggijs. Demensa symptávmá soajtti rievddat ulmutjis ulmuttij, ja teknologijjav galggá hiebadit ájnegis ulmuttij. Danen gá demænssa dábálattjat værrán ájge badjel de soajttá dárbbu duon dán teknologijjav duon dán ulmijn iesjgeŋga dásen skihpudagás.

Buojkulvisá nágin teknolávgálasj tjoavddusijs: *Teknologijja mij aneduvvá aktu sujsta gænna l demænssa*

- elektrávnálasj rijmmo
- álkkes kloahkko
- álkkes giehtatelefávnna
- álkkes tv, radio ja musihkkatjuoan
- hiebadum fjernkontrolla

Teknologijja mij aneduvvá sujsta gænna l demænssa lagámusáj jali varresvuoda- ja hüksobarggij siegen

- gávnnamteknologijja/GPS
- elektrávnálasj lássa
- elektrávnálasj rijmmo
- dálkasjuogadiddje
- digitála gávva

Teknologijja mij stivrriduvvá lagámusájs jali varresvuoda- ja hüksobarggijs

- gávnnamteknologijja/GPS
- automáhtalasj tjuovggastivrrim
- elektrávnálasj lássa
- liekkassensávrå
- labudimsensávrå
- gahttjamsensávrå
- ukša-alármma
- digitála tjuovvolibme

Buojkulvisá gáktu ulmutja demensajn aktu teknologijjav adni

Anna rahtjá gáktu mujttet udnásj dahkamusájt ja sjehtadusájt. Moaddi niejdas gatjåt mij la dáhpáduvvam ja mij galggá dáhpáduvvat. Ij sjehtadusájt mujte. Ulmme l Annav doarjjot váj iesj mujttá majt uddni galggá dahkat. Elektrávnálasj rijmmo soajttá de tjoavddusin. Gávnnui moatte lágásj elektrávnálasj rijmo ma vuosedi ájgev, biejev ja ja gallát la aktan sjehtadusá ma li biejadum sisi. Duodden vuoset jus la idja jali biejevve. Sjerma sisadno máhtta ulmutja dárbojda ja sávdusájda hiebaduvvat.

Buojkulvis gáktu teknologijja máhtta lagámusáj siegen aneduvvat

Hans rahtjá sijddaj gávnnat gá la álggon ietjas bæjválasj tuvrajn. Álu amás ulmutjijs gatjåt gággu sijddaj vádtset, valla ij agev mujte gánná árru. Áhkásj juorrul gá gáhtu guhkijt. Ulmme la Hansav doarjjot váj bæssá joarkket ietjas bæjválasj tuvraj. GPS baktu bæssá áhkásj gæhttjat gánná Hans la, ja máhtta aj iesj viehkejv ánodit jus ij sijddaj gávna.

GPS máhtta gávnnat gánná ulmusj la. Máhtta vuojnnut degu jasskavuohaalármma, kloahkko jali liehket giehtatelefávnna jali skuovvavuodon.

Buojkulvis jut varresvuoda- ja hüksobargge teknologijjav adni dievnastusájn

Sigrun aktu árru ja álu manná gáttjádime ijájt. Nágin bále la gahttjam ja ballá vat gahttjamis. Suv mielas la aj gássjel sænngaj vat gávnnaat gá la hivsigin mannam. Mierredam li Sigruna milta gehtjadit akti juohkka ijá mañgel gá la gahttjam. Dát suv oademav ráfeduhtta. Ulmme la Sigrunav doarjjot, váj dábddá ietjas jasska, ja de ij dárbaa suv oademav hárrit. Tjoavdos soajttá digitála gáhttim navti jut sensora diededi gá manná álgus sengas. Tjuovgga tsahkkiduvvá ja duodden manná alármma suohkana varresvuolta- ja hüksodievnastussaj jus ij la máhttsam sænngaj vissa ájge nalluj.

Álkkádusteknologijjalasj tjoavddusijtt áttjudit

Sån gænna l demænssa bæssá iesj áhtsát álkkádusteknologijjalasj tjoavddusijtt áhtsát. Ajtu oajvvadip suohkana dievnastusá, ergoterapevta jali mujttojuogos kártti, oajvvat ja áhtsá teknologijjalasj tjoavddusijtt suv namán gænna l demænssa.

Gávnnuui moadda vuoge gáktu álkkádusteknologijjav áttjudit

- suohkanis áhtsát
- NAV:a viehkkænævoguovdátjis áhtsát
- dingajt oasstet dábálasj rámbuvdan

Ájnas la mujttet suohkan ij vássteda teknologijjalasj tjoavddusijtt ávdås majt la priváhta vidnudagájs oasstám. Jus suohkan ajtu mierret dákkir teknologijjalasj tjoavddusijtt adnuj válldet, de la sijá duogen teknologijja dágálasj láhkáj doajmmá.

Álkkádusteknologijjalasj tjoavddusijtt adnuj válldet

Soajttá vuogas álkkádusteknologijjav adnuj válldet árrat gá dárbbu badján. Sunji gænna l demænssa soajttá álkkep teknologijjav adnet gá árrat sjaddá oassen ulmutja dábijs ja máhkijs. Gá álkkádusteknologijja fáladuvvá oassen varresvuolta- ja hüksodievnastusás, de la suohkana duogen áhpedit ja tjuovvolit váj teknologijja agev dágálasj láhkáj doajmmá. Lagámusá ja/jali varresvuoltabargge hæhttuji álu doarjjot ja mávtástuhttet suv gænna l demænssa gá dákkir lágásj teknologijjav adnuj válldá árkkabiejven. Danen la ájnas jut sihke ulmusj demensajn ja lagámusá oadtju buorre áhpadimev.

Dan ulmutja dárbo gænna l demænssa rievddi mañenagi gá skihpudahka ávddån. Danen galggá álu árvustallat makta álkkádusteknologijjalasj tjoavddusa li ávkken. Ságestallit ja rádudallit varresvuolta- ja hüksobarggij ja diededit suohkanij jus vásedihpit jut álkkádusteknologijja ij la viehkken jalik ávkken.

Mañenagi gá demænssa ávddån de soajttá ulmusj ij desti iesj besa mierredit. Gá áddá dievnastusá degu álkkádusteknologijja galggi adnuj váldeduvvat, de galggá árvustallat makta ulmusj demensajn iesj bæssá mierredit ja máhtta fáladagav dáhkkidit jali hilggot. Dáhkkidibme la dilláj tjanádum, ja sån gænna l demænssa soajttá bæssá mierredit ássijn ma sihkarvuodaalarmmaj guosski, valla ij mij guosská dálkkasijda.

Oajvvadusá majt láhkát: Aldring og helse: www.aldringoghelse.no/demens/velferdsteknologi/, Hva kan hjelpe?: www.hvakanhjelp.no, Nasjonalforeningen for folkehelsen: <https://nasjonalforeningen.no/demens/etter-diagnosen/tekniske-hjelpemidler/>

Tiebmá-árkka la ávddánahtedum Nasjónála máhttguovdátjis vuorastuvvama ja varresvuoda gáktu Varresvuoltadirektoráhta diñgguma milta, oassen 2020 Demænssaplánas.

Tjálle: Margit Gausdal Strandenæs og Ida Wulff Jensen
Almoduvvam: 04.09.20